

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
ФАКУЛЬТЕТ № 2
КАФЕДРА УКРАЇНОЗНАВСТВА**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
навчальної дисципліни
«УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

Спеціалізація «Психолог ювенальної превенції»

за темою

УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.09.2023

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 2
Протокол № 7 від 29.08.2023

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023

Розглянуто на засіданні кафедри українознавства факультету № 2
(протокол № 8 від 29.08.2023)

Розробник:

Старша викладачка кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат філологічних наук – Оверчук О.Б

Рецензенти:

1. Доцентка кафедри українознавства та латинської мови Національного фармацевтичного університету, кандидатка філологічних наук, доцентка – **Лисенко Н.О.**

2. Завідувач кафедри українознавства факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор філологічних наук, професор **Чорний І. В.**

План лекції

1. Формування і розвиток української термінології.
2. Поняття терміна, його ознаки.
3. Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціальна термінологія.
4. Способи творення термінів.
5. Лексико-семантична характеристика термінології.
6. Джерела поповнення української термінології.
7. Проблеми сучасного термінознавства.

Література:

Основна

1. [Голопич І.М. Граматичні труднощі перекладу юридичних текстів. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. VIII Міжнар. наук. практ. конф. \(м. Харків, 6 груд. 2019 р.\) МВС України, ХНУВС; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 219-222.](#)
2. [Єльнікова Н.І. Лексико-семантичні особливості юридичної термінології Сучасні проблеми соціально гуманітарних наук, \(Харків, 2 червня 2017 р.\) / МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : ХНУВС, 2017. С. 24-27.](#)
3. [Єльнікова Н.І. Структурний аналіз юридичних термінів у сучасній українській літературній мові. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. \(м.Харків, 18 листоп. 2016 р.\) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ.Харків: ХНУВС, 2016. С. 79-82.](#)
4. [Навчально-методичні матеріали до семінарських занять із української мови професійного спрямування \(Термінологія. Науковий стиль\) / Н. І. Єльнікова, І. М. Голопич, Д. В. Полтавська. Харків : ХНУВС, 2018. 45 с.](#)
5. [Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник. 4-те видання. Київ : Алерта, 2014. 696 с.](#)
6. Погиба Л.Г, Грибінченко Т.О. Голінченко Л.М. Українська мова фахового спрямування. Київ : Кондор. 2011. С. 352. Режим доступу : <http://194.44.152.155 › elib › local>

Додаткова

1. [Голопич І.М. Генеза правничих термінів сучасної української терміносистеми. Сучасні проблеми соціально-гуманітарних наук. Харків : ХНУВС, 2017. С.18-20.](#)
2. Єщенко Т.А. Теорія і практика професійної комунікації. Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2019. 65 с. Режим доступу : https://new.meduniv.lviv.ua › kaf › kaf_ukrlang
3. Іваніна Т. В. Теорія та практика перекладу: Навчальний посібник для

студентів четвертого курсу всіх форм навчання спеціальності «Мова та література». Запоріжжя, 2010. 32 с. Режим доступу: [Скачать Теорія та практика перекладу \[DOC\] - Все для студента \(twirpx.com\)](#)

Інтернет-ресурси

1. Лінгвістичний портал. Режим доступу: www.mova.info
2. Офіційний сайт української мови. Режим доступу: <http://ukrainskamova.at.ua/>.
3. Словопедія, онлайн-словники. Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua>

Текст лекції

1. Формування і розвиток української термінології.

Формування наукової мови в Україні відбувалося за несприятливих умов, тому галузеві терміносистеми не розвивалися природно. Умови бездержавності України унеможливлювали становлення науково-технічної, природничої, гуманітарної та мистецької терміносистем.

Зацікавлення науковою мовою в Україні зростало в часи національного відродження. Коли послаблювалися заборони та переслідування, українська наукова мова мала можливість розкривати свій потенціал.

Історія формування української термінології є окремою частиною історії розвитку всієї лексичної системи мови. Розглядаючи формування української термінології, виділяємо шість періодів, які яскраво ілюструють зв'язок розвитку лексичної системи мови з історією матеріальної і духовної культури українського народу.

1. Період стихійного нагромадження термінологічної лексики (IX – перша половина XIX ст.).

Своїм корінням українська термінологія сягає часів Київської Русі. “Ізборники” Святослава, літописи, “Поучення дітям” В. Мономаха, “Руська правда” (1282), “Фізіолог”, “Шестиднев” Й. Екзарха, “Християнська топографія” К. Индикоплова (1262) фіксують сакральну, природничу, суспільно-політичну, астрономічну термінології.

Важливу роль у поширенні наукових знань та професіоналізму в Україні відіграли Острозький культурно-освітній центр (1580–1608); братські школи, що виникали в XVI–XVII ст. у Львові, Вільні, Бересті, Рогатині, Перемишлі, Луцьку, Кременці та інших містах; Київський культурно-освітній центр (Братська школа – з 1615 р., Києво-Могилянська колегія – з 1632 р., Києво-Могилянська академія – з 1701 р.). Уже в XVII ст. вчений Києво-Могилянської академії Г. Кониський обґрунтував теорію терміна.

Українську науково-виробничу, природничу, мистецьку термінологію представлено в загальномовних словниках того часу: “Лексикон словено-роський” П. Беринди (1627), “Лексис” Л. Зизанія (1596), “Лексикон

латинський” Є. Славинецького (1650) та “Лексикон словено-латинський” Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського (XVII ст.), “Синоніма славеноросская” невідомого автора (XVII ст.).

Гальмували розвиток української наукової мови до середини XIX ст. недержавний статус української мови, заборони її як засобу спілкування і державна роз’єднаність української мовної території.

2. Період другої половини XIX ст. – початку XX ст. Діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка

Ренесансним етапом у новітній історії України є середина XIX ст. У часописі “Основа” (1861–1862) П. Куліш чи не вперше пише про потребу інтелектуалізації української мови через вироблення наукових стилів і формування національних терміносистем різних галузей знань і культури, закликає повернутися обличчям до Європи, щоби вписати українську мову в світовий контекст.

В історії української науки та її мови важливе значення мав часопис “Громада” (1878–1882), в якому друкували свої праці М. Драгоманов, С. Подолинський, М. Павлик, І. Франко, М. Грушевський. У працях М. Драгоманова спостерігаємо намагання замінити іншомовні за походженням терміни українськими відповідниками.

У 1873 р. у Львові засновано Наукове товариство імені Тараса Шевченка, яке з 1892 р. стає першим українським науковим центром на зразок європейських академій. Товариство видало 155 томів “Записок НТШ”. У НТШ діяло три секції: історико-філософська, філологічна та математично-природописно-лікарська, які видавали періодичні “Збірники”. Саме тут концентрувалася термінологічна праця провідних учених кінця XIX – початку XX ст. Наддніпрянської України (А. Кримський, Б. Грінченко, І. Стещенко, В. Антонович, О. Кониський) та Наддністрянської України (І. Верхратський, М. Пачовський, І. Франко, Т. Барановський, С. Качала, О. Огоновський).

Термінологи НТШ мали різні погляди на розвиток української термінології, тому виокремились такі дві групи науковців: 1) прихильники термінотворення в дусі народної мови, на її основі й за її законами (В. Левицький, І. Пулюй, І. Верхратський, І. Кандяк, Р. Цегельський); 2) симпатичні запровадження в українську мову інтернаціональної термінології (І. Горбачевський, С. Рудницький, М. Вікул, А. Семенцов).

Зусиллями українських учених НТШ було вироблено концептуальні положення термінологічної теорії, запропоновано одностайну термінологію і номенклатуру, незважаючи на те, що її творили на землях України, які належали до різних держав.

3. Період, пов’язаний з утворенням наукових товариств у Східній Україні (1913 р. – у Києві, 1918 р. – у Луганську).

Активно опрацьовувати та творити українську термінологію почали після проголошення Української Народної Республіки (1917 р.), коли було скасовано

заборони щодо української мови. У цей час зацікавлення термінологією набуває масового характеру, над виробленням української термінології працювали Українське наукове товариство в Києві (голова М. Грушевський), Кам'янець-Подільський університет (ректор І. Огієнко), Українська академія наук (президент В. Вернадський), Інститут економічної кон'юнктури (директор М. Туган-Барановський), Технічно-термінологічна комісія при Департаменті професійної освіти. Лише впродовж 1918–1919 років у Східній Україні вийшло друком понад 20 словників. З метою координації термінотворчої діяльності в 1918 р. при Українському науковому товаристві створено Термінологічну комісію, а при Українській академії наук (УАН) засновано Правописно-термінологічну комісію. У 1921 р. названі комісії було об'єднано й створено Інститут української наукової мови Академії наук (ІУНМ).

4. Період діяльності Інституту української наукової мови

Українське мовознавство, зокрема термінологія, за влучним висловом відомого українського термінолога А. Вовка (США), пережило “золоте десятиріччя” (1921 – 1931), яке залишиться безпрецедентним у світовій практиці. ІУНМ структурно поділявся на шість відділів: *природничий* (ботанічна, географічна, геологічна, зоологічна, математична, медична, метеорологічна, фізична, хімічна секції), *сільськогосподарський* (ветеринарно-зоологічна, лісова, фітотехнічна секції), *соціально-економічний* (економічна, соціологічна, ділової мови, філологічна, філософська, педагогічно-психологічна секції), *технічний* (архітектурна, будівельна, гідротехнічна, гірнична, електротехнічна, механічна, сільськогосподарського машинознавства, шляхів і мостів, технологічна, доморобська, фотокінематографічна секції), *мистецький* (музична і театральна секції), *правничий*.

У 1928 р. було видано “Інструкцію для укладання словників в ІУНМ”, “За яким принципом треба укладати українську природничу номенклатуру” О. Янати, “За якими правилами укладає тепер ІУНМ українську природознавчу номенклатуру” Я. Лепченка, у 1930 р. опубліковано статтю “Про принципи складання української технічної термінології” Т. Секунди. У цих працях сформульовано основні засади творення української термінології, серед яких: термінологія повинна бути народною; у разі відсутності готового терміна в народній мові треба створити його з власно мовних морфем; лише у разі непридатності новоствореного терміна запозичувати наукову назву з мови-джерела; термін має бути зрозумілий; назва поняття має бути точна й однозначна; термін повинен бути придатний для творення похідних термінів; термін має бути доброзвучний і економний.

За цей період було опубліковано близько 50 різноманітних словників чи проектів словників із гуманітарних і природничих галузей знань, серед яких “Словник хімічної термінології” О. Курило, “Словник геологічної термінології” П. Тутковського, “Словник технічної термінології” І. Шелудька і Т. Садовського, “Словник природничої термінології” Х. Полонського, “Словник фізичної термінології” В. Фаворського та ін.

Проте з 1932 р. започатковано “новий курс” у національній політиці СРСР.

Справжнім погромом української інтелігенції завершилась кампанія з “українізації”. Уже в 1930 р. ІУНМ як складову частину ВУАН за сфабрикованою справою СБУ (Спілки визволення України) було ліквідовано, а провідних учених репресовано. Видання словників, навіть уже підготованих до друку, було припинено, а вже надруковані – вилучено з бібліотек і книгарень.

5. Період функціонування української термінології 1932 – 1990 років

У тридцятих роках розпочалось переслідування українських мовознавців. Програмними стали статті “На боротьбу з націоналізмом на мовному фронті” А. Хвилі, “Термінологічне шкідництво і його теоретичне коріння” О. Фінкеля.

В Україні впроваджено унікальний, виключно радянський винахід: формально національну (українську) мову не забороняли, навпаки, говорили про бурхливий її розквіт, благотворний вплив на неї “братньої” мови, але насправді її розвиток коригували в потрібному політичному напрямі.

На цьому акцентує Юрій Шерех у роботі “Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941)”: “Урядове втручання... у внутрішні закони мови було радянським винаходом і новиною. Ні поляки, ні румуни, ні чехи до цього не вдавалися, як не вдавалася царська адміністрація дореволюційної Росії... Радянська система встановлює контроль над структурою української мови: забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні й орфоепічні правила, а натомість пропагує інші, ближчі до російських або й живцем перенесені з російської мови”¹. У такій ситуації українська наукова термінологія фактично втратила свою автентичність і перетворилася на копію російської.

Упродовж 1933 – 1935 років Інститут мовознавства видавав “Термінологічні бюлетні”, у яких значну частину (14,5 тисячі) українських термінів замінено російськими відповідниками (*буриштин* – *янтар*, *копальня* – *шахта*, *линва* – *трос*), уніфіковано рід запозичених термінів на зразок цих запозичень у російській мові (*бензина* – *бензин*, *синтеза* – *синтез*, *емаль* (чол. роду) – *емаль* (жін. роду)). Після виходу цих бюлетенів, які фактично знівелювали багаторічну термінотворчу працю українських науковців, термінологічна діяльність припиняється на чверть століття.

Зацікавлення термінологіями різних галузей знань поновлюється у другій половині 50-х років. Президія АН УРСР у 1957 р. створює Словникову комісію АН УРСР, яку очолив академік І. Штокало. Комісія видала 16 російсько-українських словників з найважливіших галузей знань. Однак не все заплановане було реалізовано, та й головним принципом укладання словників було максимальне зближення української та російської термінологій.

6. Сучасний період розвитку української термінології (90-ті роки XX ст. – початок XXI ст.)

На сучасному етапі розвитку української лінгвістичної науки простежуємо зацікавлення термінознавством. Помітним є намагання науковців – фахівців у

різних ділянках знань і мовознавців – унормовувати галузеві термінології.

Сучасні українські термінологи глибше, ніж їхні попередники, опрацьовують теорію термінології як підсистеми літературної мови, теорію терміна як мовного знака, формулюють вимоги, які слід ставити до окремого терміна та й до “ідеальної” (якщо така можлива) термінології. Для визначення основних принципів термінотворення українські термінологи спираються на досвід вітчизняних дослідників (науковців, які плідно працювали на початку ХХ ст. у Науковому товаристві імені Тараса Шевченка й Інституті української наукової мови) і досягнення європейської науки (Ш. Баллі, Е. Вюстера, Д. Лотте, О. Реформатського та ін.).

Сьогодні спостерігаємо надзвичайну термінографічну активність: у 1990 р. видано 5 термінологічних словників, 1992 р. – 22, 1993 р. – 62, 1996 р. – 29. Це словники різних типів – перекладні, енциклопедично-довідкові, тлумачно-перекладні, частотні, словники-тезауруси, словники нових термінів.

Виробити та узгодити засади термінотворення допомагають численні наукові семінари, конференції. Традиційними стали міжнародні наукові конференції “Українська термінологія і сучасність” (Київ, Інститут української мови НАН України), “Проблеми української науково-технічної термінології” (Національний університет “Львівська політехніка”).

Дуже потрібним напрямом термінознавства є стандартизація термінології, тобто вироблення термінів-еталонів, які б відповідали всім лінгвістичним і логічним вимогам до термінів. Тому 1992 р. наказом Міносвіти та Держстандарту було створено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології (на базі Львівського політехнічного інституту). Згодом до складу Комітету увійшли також Київський політехнічний інститут, Інститут української мови НАН України та Український науково-дослідний інститут стандартизації, сертифікації та інформатики.

2. Поняття терміна, його ознаки.

Термін (з латин. *terminus* – межа, кінець) – це слово або словосполучення, яке позначає поняття певної галузі знань чи діяльності людини.

Кожна галузь науки, техніки, виробництва, мистецтва має свою термінологію. Виокремлюють такі основні групи термінологічної лексики: юридичну (*адміністративне правопорушення, належні докази, юридична особа*), математичну (*ділене, дільник, косинус, логарифм, частка*), фізичну (*молекула, коливання, статика, індукція*), мовознавчу (*фонема, афікс, парадигма, синтаксис, метатеза*), філософську (*діалектика, гносеологія, абсолют, апріорі, інтенція*), фінансову (*банк, кредит, лізинг, своп, баланс*), хімічну (*кисень, іонізація, оксиди, хімічна реакція*) тощо.

Серед системи термінів кожної галузі вирізняють дві складові – термінологію і терміносистему.

Термінологія – 1) розділ мовознавства, що вивчає терміни (у цьому значенні все частіше використовують слово *термінознавство*), 2) сукупність термінів певної мови або певної галузі. Наприклад, можемо говорити про

англійську, польську, російську, українську та інші термінологію, а також про термінологію математичну, юридичну, хімічну, технічну тощо.

Галузеві термінології називають терміносистемами, або термінологічними системами.

Науку, що вивчає термінологію, називають термінознавством.

Основні ознаки терміна:

Системність: кожний термін входить до певної терміносистеми, у якій має термінологічне значення, а за межами своєї терміносистеми він може мати зовсім інше значення.

Точність: термін повинен якнайповніше й найточніше передавати зміст поняття, яке він позначає, неточний термін може бути джерелом непорозумінь між фахівцями.

Прагнення до однозначності у межах своєї терміносистеми: якщо більшість слів загальноживаної мови багатозначні, то більшість термінів – однозначні, це зумовлено їх призначенням, але повністю усунути багатозначність (найчастіше двозначність) не вдається.

Наявність дефініції: кожний науковий термін має дефініцію (означення), яка чітко окреслює, обмежує його значення.

Деякі термінознавці називають і такі ознаки (або вимоги) до терміна: ***нейтральність, відсутність емоційно-експресивного забарвлення, відсутність синонімів, інтернаціональний характер, стислість, відкритість і динамізм системи.***

Функції термінології – позначати наукові поняття і задовольняти потреби спілкування фахівців – за умови, якщо вона є загальноприйнятою, унормованою, відповідає вимогам до термінів.

Кодифікація термінів – це систематизація термінів у словниках, довідниках, що орієнтують мовців на правильне їх використання.

Значення термінів зафіксовано у спеціальних словниках, довідниках. Розрізняють такі види: словники терміносистем, затверджені у вигляді стандартів; словники термінології (універсальні енциклопедії, галузеві енциклопедії, галузеві термінологічні словники).

Перекладні словники – найпоширеніший тип сучасних термінологічних словників. Серед двомовних термінологічних словників поряд з російсько-українськими найчастотішими є англійсько-українські, латинсько-українські тощо, окрім того, ще укладають тримовні, значно рідше – чотири-семимовні.

Енциклопедично-довідкові словники фіксують терміни, подають пояснення наукових понять. Словникова стаття в лексикографічних працях такого типу складається з двох частин – назви поняття і його означення (дефініції).

Тлумачно-перекладні словники – це праці змішаного типу, які перекладають термін іноземною мовою (або кількома мовами) і подають його тлумачення. Цікавою лексикографічною працею, яку можна вважати певним символом нашого часу є "Тлумачно-термінологічний словник з ринкової економіки" (Харків, 1994), де, крім тлумачення, подано відповідники до українського терміна російською, англійською, німецькою, французькою, іспанською мовами.

Стандартизація термінології – це вироблення термінів-еталонів, термінів-зразків, унормування термінології в межах однієї країни (якщо це національний стандарт) або в межах групи країн (якщо це міжнародний стандарт). Стандартизована термінологія обов'язкова для вживання в офіційних, наукових, ділових, виробничих текстах.

Алгоритм, за яким укладають термінологічний стандарт:

- 1) систематизують поняття певної галузі науки чи техніки; переділяють їх з категоріями (предмети, процеси, якості, величини тощо);
- 2) Розмежовують родові та видові поняття;
- 3) Розподіляють терміни за групами: а) вузькоспеціальні терміни; б) міжгалузеві; в) загальнонаукові (загальнотехнічні);
- 4) визначають із групи термінів-синонімів нормативні (інші терміни також подають, але з позначенням nereкомендований);
- 5) добирають еквіваленти англійською, німецькою, французькою, російською мовами з відповідних міжнародних стандартів; формулюють українською мовою означення (дефініції) поняття;
- 6) мовознавці рецензують стандарт.

Стаття стандарту має таку будову:

- назва поняття українською мовою;
- скорочена форма терміна;
- недозволений (nereкомендований) синонім;
- родове поняття;
- видове поняття;
- еквіваленти англійською, німецькою, російською, французькою мовами;
- дефініція (означення);
- формула або схема.

Під юридичним терміном розуміють слово або словосполучення, що позначає спеціальне поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення в юридичній літературі (законодавчі акти, словники, наукові праці).

Термінологія виникає та еволюціонує на ґрунті конкретної національної мови, а її автори є носіями цієї ж конкретної мови. Але умови народження термінів інші, ніж умови появи загальновживаних слів. Терміни зумовлені концептуальним апаратом наук, які вони обслуговують, закономірностями і процесами розвитку саме цих наук. Юридичні терміни є ніби представниками юридичної науки й практики, оскільки утворюються з урахуванням їх досягнень. За допомогою термінів відбувається передача правової інформації, диференціація юридичних понять і категорій. Конкретний зміст поняття, визначеного терміном, буде зрозумілим лише завдяки його дефініції – лаконічному, логічному визначенню, яке називає суттєві ознаки предмета або зазначеного поняття, перебуває в опозиції лише до іншого терміна і досить непросто співвідноситься з іншими мовними знаками: вирішальну роль у

розвитку терміна відіграє поняття, яке може бути йому нетотожне (у зв'язку з розвитком наукових знань).

Оскільки для термінотворення використовуються мовні знаки, і терміни існують відповідно до закономірностей природних мов, у терміна є всі тенденції мовного знака. На відміну від загальнолітературної, мова професійного спілкування вимагає однозначності тлумачення основного ключового поняття, зафіксованого в терміні.

3. Загальнонаукова, міжгалузева і вузькоспеціальна термінологія

Залежно від ступеня спеціалізації значення терміни поділяються на групи:

1. **Загальнонаукові терміни**, які вживаються майже в усіх галузевих термінологіях, наприклад: *система, тенденція, закон, концепція, теорія, аналіз, синтез* тощо. Треба зауважити, що такі терміни в межах певної термінології можуть конкретизувати своє значення, пор.: *мовна система, закони милозвучності, теорія походження мови*.

2. **Міжгалузеві терміни** – це терміни, які використовуються в кількох споріднених або й віддалених галузях (економічна наука має термінологію, спільну з іншими соціальними, природничими науками, наприклад: *амортизація, екологічні витрати, санація, технополіс, приватна власність*).

3. **Вузькоспеціальні терміни** – це слова чи словосполучення, які позначають поняття, що відображають специфіку конкретної галузі, наприклад: *необхідна оборона, задоволення позову, касація*.

4. Способи творення термінів.

Для термінологічної системи характерні такі способи творення:

Морфологічний (за відповідними словотвірними моделями);

Семантичний, що реалізується за допомогою розвитку спеціальних значень у словах природної мови;

Різні типи запозичень (словотвірне та семантичне калькування).

Наукові терміни української мови утворюються такими основними способами: **Вторинна номінація** – використання наявного в мові слова для називання наукового поняття: *апарат держави, депутатська група, міна*. Це найдавніший спосіб термінотворення.

Словотвірний – утворення термінів за допомогою префіксів (*надвиробництво, пересупозиція*), суфіксів (*маркування, гумування, оборотність*), складанням слів і основ (*гальванокліше, літературознавство, держава-монополія, матеріаломісткість*), скороченням слів (*СЕЗ – спеціальні економічні зони*). Цей спосіб термінотворення найпродуктивніший.

Синтаксичний – використання словосполук для називання наукових понять: *касаційне подання, зобов'язальне право, інстанція судова, правова культура особи, зустрічний позов, державне замовлення, предмет правового регулювання*.

Запозичення – називання наукового поняття іншомовним словом: *адвокатура, дублікат, алібі, касація*.

Причини запозичення термінів різноманітні:

- запозичення терміна разом з новим поняттям: бонус «додаткова винагорода», «додаткова цінова знижка», «комісійна винагорода»;
- паралельне використання власного і запозиченого терміна в різних сферах (напр., науковій і навчальній): імпорт – ввіз; асиміляція – уподібнення;
- пошук досконалішого терміна, внаслідок чого паралельно функціонують запозичені і власні терміни: пролонгація – продовження терміну чинності угоди; бартер – прямий безгрошовий обмін товарами;
- відсутність досконалого власного терміна, який би відповідав сучасним вимогам: ліквідат – юридична особа-боржник, до якої висунуто фінансові вимоги у зв'язку з її ліквідацією. Терміни різноманітні за структурою, походженням і способами творення.

За структурними моделями терміни переділяють на:

Однокомпонентні

Терміни-слова за лексико-граматичною належністю поділяються на іменники (*право, суддя, усиновлення, делікт*), прикметники (*правовий, законний, злочинний*), дієслова (*апелювати, заарештовувати, ув'язнити*), прислівники (*беззаконно, злочинно, неумисно, умовно*).

Термінологічні сполучення можуть бути ***дво-, три-, чотири і багатоконпонентними***.

Найбільш поширеними є дво- і трикомпонентні термінологічні сполучення:

- прикметник + іменник (*криміналістична експертиза*),
- іменник + іменник (*права людини, оголошення померлим*),
- прикметник + прикметник + іменник (*цивільні правові відносини*),
- іменник + іменник + іменник (*право володіння землею*),
- іменник + прикметник + іменник (*притягнення до кримінальної відповідальності*),
- дієслово + іменник (*віддавати під суд*),
- дієслово + прикметник + іменник (*порушувати судову справу*) та ін.

4. Лексико-семантична характеристика термінології

Сучасна українська термінологія – це відносно стабільна і закріплена традицією лексико-семантична система, що перебуває у стані безперервного руху і поступового вдосконалення. Розвиток термінології зумовлений факторами суспільно-політичного, фахового та мовного характеру.

У мовознавчій літературі знаходимо два погляди на місце термінології в структурі сучасної української мови: більшість учених розглядає термінологію як підсистему загальнолітературної мови, інші науковці вважають термінологію, як і діалектну лексику, жаргони, різновидом української мови, що належить до пасивної лексики, оскільки значна частина термінів не є загальним надбанням, а функціонує у вузьких спеціальних сферах.

Історія формування наукового стилю, зокрема його лексики, свідчить про те, що основою формування термінології є літературна мова. Будь-яка

терміносистема – це частина словникового складу літературної форми мови. Тому є підстави вважати термінологію підсистемою лексичної системи літературної мови, у якій виявляються закономірності, що діють у літературній мові, а також специфічні риси.

У термінології наявні лексико-семантичні процеси, характерні для лексики загалом: полісемія, омонімія, синонімія, антонімія, родо-видові відношення. Проте названі процеси реалізуються у термінології специфічно.

Полісемія термінів – вияв загальномовної закономірності, яка полягає в тому, що одному мовному знакові (слову) може відповідати декілька значень. Спостереження показують, що багатозначність розвивається в таких самих розрядах слів-термінів, що й у системі загальнолітературної мови. Наприклад, абстрактні іменники виявляють здатність розвивати конкретні значення (*геометрія – геометрія крила літака*), назви процесів називають також результати цих процесів (*композиція, вимірювання*). Отже, полісемія термінів – це природний прояв загальних законів розвитку лексики. Проте слід домагатися однозначності терміна, тобто співвіднесеності лише з одним поняттям у межах терміносистеми і споріднених з нею систем.

Омонімія в терміносистемах виникає, коли значення багатозначного в минулому слова розходяться настільки, що втрачається спільна основа. Такі слова входять у різні терміносистеми (*морфологія* – в природознавстві та мовознавстві, *реакція* – в хімії та фізиці). Омоніми виникають також внаслідок творення термінів за допомогою використання побутових слів (*лапка, хвіст, шийка*). Ставши термінами, ці слова наповнюються зовсім новим термінологічним значенням.

Багатозначні терміни і терміни-омоніми можуть існувати, не змінюючи семантики, і поза контекстом. Цим терміни відрізняються від загальноновживаних слів, які можуть змінювати значення залежно від фразового оточення.

Синонімія у термінології – це теж вияв загальномовної закономірності. Особливістю цього явища в термінології є те, що терміни-синоніми співвідносяться з одним і тим самим поняттям й об'єктом. Тому в термінології наявні абсолютні синоніми, що позбавлені стилістичних відтінків. Однак терміни-синоніми відрізняються іншими ознаками, наприклад, структурою, походженням, особливостями функціонування.

Причинами появи синонімів у термінології є:

- вживання запозиченого терміна й автохтонного (*адаптація – пристосування, асиміляція – уподібнення, прогрес – розвиток*), кількох запозичених термінів (*боніфікація – рефакція*), декількох автохтонних номінацій (*злука – возз'єднання*);
- існування повного варіанта терміна й аббревіатури чи короткого варіанта (*підсилювач високої частоти – ПВЧ, перфораційна карта – перфокарта*);
- використання прізвищового терміна і терміна, створеного на основі класифікаційної ознаки (*булева алгебра – алгебра логіки*);
- наявність словесного і символічного позначення понять (*O₂ – кисень, + – плюс, % – відсоток*);

- вживання словотвірних варіантів, що мають ідентичні значення (*антигрипозний* – *протигрипозний*), що мають ідентичні та неідентичні значення, оскільки терміни, утворені безафіксним способом, мають значення процесу і результату (*перевід* – *переведення*, *нагрів* – *нагрівання*), що відрізняються позначенням тривалості дії (*відтворення* – *відтворювання*, *заземлення* – *заземлювання*);
- використання застарілих і сучасних термінів (*регент* – *диригент*, *ікт* – *акцент*).

Синонімію вважають небажаною в термінології: вона свідчить про етап формування терміносистеми. Але, зважаючи на несприятливі умови для української наукової мови в період національної бездержавності, синонімічні найменування вважаємо позитивним явищем. За сприятливих умов розвитку термінології постає можливість відібрати найвдаліші з-поміж синонімічних номінацій.

Антоніми апріорно займають вагоме місце в термінології, адже будь-яке явище, поняття, предмет сприймається глибше та яскравіше при зіставленні чи протиставленні, віднаходженні антитези, діаметрально протилежного значення. Антоніми – це термінні одиниці, які позначають не будь-які протилежні поняття, а обов’язково поняття співвідносні, тобто ті, які належать до одного і того самого ряду явищ об’єктивної дійсності, об’єднаних змістом на основі їхнього протиставлення.

В антонімічні відношення вступають різнокореневі терміни-слова (*бемоль* – *дієз*, *вступ* – *фінал*, *збагачення* – *зубожіння*), спільнокореневі терміни-слова (*гармонія* – *дисгармонія*, *тональність* – *атональність*, *рентабельність* – *нерентабельність*) і терміни-словосполучення (*зовнішня торгівля* – *внутрішня торгівля*, у музиці: *головна партія* – *побічна партія*).

Більшість українських різнокоренових антонімічних пар мають мотивацію в загальнолексичних антонімах: *зліт* – *посадка*, *захворювання* – *одужання*, *виробництво* – *споживання*. Значну кількість антонімічних пар становлять інтернаціоналізми: *гіпербола* – *літота*, *імпорт* – *експорт*.

Основи і префікси є регулярними засобами вираження антонімічних відношень у терміносистемі. Протилежні поняття виражаються за допомогою використання префіксів полярного значення: *недозапилення* – *перезапилення*, *сурядність* – *підрядність*. Найпродуктивнішим способом вираження протилежного поняття є приєднання до терміна зі стверджувальною семантикою заперечної частки *не*: *рентабельність* – *нерентабельність*, *платоспроможність* – *неплатоспроможність*. Протиставлення інтернаціональних термінів виражається префіксами *де-*; *анти-*; *а-*; *екстра-* – *інтра-*; *гіпер-* – *гіпо-*: *концентрація* – *деконцентрація*, *гормони* – *антигормони*, *тональність* – *атональність*, *екстралінгвістика* – *інтралінгвістика*, *гіпердинаміка* – *гіподинаміка*.

Крім однокореневої антонімії, яка ґрунтується на кореляції префіксів, у терміносистемах наявні й пари антонімів, у яких антонімічні відношення побудовані на протиставленні перших компонентів складних слів за однакових других. Так, усічені основи *макро-* і *мікро-* містять ознаки протилежного

розміру: *мікроструктура* – *макроструктура*, *мікромолекула* – *макромолекула*. Для вираження протилежності одиницності чи множинності, вираженої другим компонентом складного слова, вживають усічені основи грецького походження *моно-* (*одно*, *єдино*) і *полі-* (*багато*): *моносемія* – *полісемія*, *монотеїзм* – *політеїзм*. Відповідні структурні типи наявні й серед українських термінів: *багатозначність* – *однозначність*, *багатоврожайність* – *маловрожайність*. У наведених прикладах антонімічність одного із компонентів складного терміна спричиняє антонімію всього складного терміна.

У терміносистемах різних галузей є чимало антонімічних пар серед словосполучень: *зовнішня торгівля* – *внутрішня торгівля*, *головна тональність* – *побічна тональність*, *наголошений звук* – *ненаголошений звук*.

Для вираження відношень протилежності використовують і різноструктурні терміни: *безробіття* – *працевлаштування*, *вільна конкуренція* – *монополія*.

Антонімічні відношення сприяють глибокому проникненню в сутність протиставлюваних понять, дають змогу цілісно та системно сприймати наукову інформацію, визначаючи місце кожного терміна в терміносистемі.

Пароніми – це близькі за звуковим складом слова, що називають різні поняття. Виділяють зовнішньосистемну паронімію (одне найменування паронімічної групи належить до терміносистеми, а друге є загальноновживаним словом або терміном іншої галузі): *циркування* – *циркування*, *дефект* – *дефектон*, *тензор* – *цензор*. Найпоширенішою є внутрішньосистемна паронімія, що утруднює вживання термінів: *карбон* – *карбен*, *гармонія* – *гармоніка*, *капронова* – *капринова* – *каприлова кислота*.

Серед термінів вирізняємо пароніми трьох типів: автохтонні найменування (*образ* – *образа*, *говір* – *говірка*, *звичай* – *звичка*), назви іншомовного походження (*реферат* – *референт*, *метил* – *метилен*, *екскурс* – *екскурсія*), українські та запозичені найменування (*нарада* – *нарація*, *прокляття* – *проклітика*).

Українські паронімічні назви – це переважно спільнокореневі слова, що відрізняються афіксами (*музичний* – *музикальний*). Пароніми іншомовного походження поділяють на спільнокореневі (*стенограма* – *стенографія*, *концепт* – *концепція*) та різнокореневі (*тембр* – *темп*, *концепція* – *концесія*, *хінін* – *хітин*).

Паронімія в термінології і загальноновживаній лексиці має спільні риси. Слід пам'ятати, що фонетична близькість паронімічних найменувань може призводити до їх сплутування. Щоб запобігти неправильному вживанню термінів-паронімів, необхідно враховувати семантику словотвірних елементів іншомовного походження.

Отже, всі процеси, властиві українській лексиці, притаманні й термінології, яка як невід'ємна частина лексичної системи мови належить до найвідкритіших систем. Кількісні та якісні зміни в межах української термінології є результатом взаємодії лінгвальних та екстралінгвальних чинників і закономірностей.

6. Джерела поповнення української термінології

Термінна номінація, тобто процес найменування спеціальних понять науки і техніки, є цілеспрямованим творчим процесом. Утворення термінів відбувається свідомо, з прагненням до чіткої системи. Терміни виникають у професійному середовищі і вживаються лише у термінній функції. Для створення нового терміна можуть бути використані різні мовні засоби, а вибір оптимального способу номінації – складний процес: його визначають об'єктивні та суб'єктивні моменти, зовнішні та внутрішні чинники.

Терміни, як і інші пласти лексики, можуть виникати на базі наявних слів і коренів літературної та діалектної лексики. Але процес термінотворення має низку рис, що відрізняють його від творення слів загальноновживаної лексики. Для виникнення терміна необхідна чітка дефініція, чого не потребує нова одиниця загальноновживаної лексики. Термінотворення має у своєму активі різноманітні словотворчі засоби.

До складу власне української термінології зараховуємо не лише номінації, утворені від питомих твірних основ, а й слова, утворені за допомогою українських афіксів від запозичених твірних основ. Наприклад, терміни *кредит* (лат.), *біржа* (нім.), *реклама* (фр.) – запозичені з указаних мов, але похідні від них терміни: *кредитування*, *біржовий*, *рекламувати* та багато інших є власне українськими. Для позначення наукових понять застосовують і словосполучення: *достроковий платіж*, *зовнішньоторговельний баланс*, *незбалансований інвестиційний портфель*.

Сучасна українська термінологія неоднорідна за походженням. Джерелами її поповнення є використання:

- 1) *вторинної номінації* (термінологізація або ретермінологізація);
- 2) *наявних у мові словотворчих моделей* (морфологічний, морфолого-синтаксичний способи);
- 3) *словосполучень* (аналітичний спосіб);
- 4) *іншомовних запозичень*.

1. Застосування способу вторинної номінації – використання наявної в мові назви для позначення наукового поняття – поповнює термінологію кількісно (функції термінів починають виконувати слова, які раніше не були термінами) та якісно (звужується або розширюється семантика й змінюється обсяг понять). Термінологізація відбувається:

а) на основі метафоричних процесів, що ґрунтуються на переосмисленні назв за подібністю форми, розміру, розташування частин (*підставка* – предмет, на який ставлять що-небудь або який підставляють під щось, і деталь струнних музичних інструментів, що має вигляд вертикальної дерев'яної пластинки, на яку спираються струни; підстава для перенесення – зовнішня схожість і розташування), на функціональній подібності (*міст* – споруда для переходу або переїзду через річку, автомагістраль, яр і частина шасі автомашини, трактора; підстава для перенесення назви – функція з'єднання), на зовнішній та функціональній подібності (*жила* – судина, по якій тече кров і провід кабелю; підстава для перенесення – функція перенесення і зовнішня схожість);

б) на основі метонімічного перенесення назви з процесу на предмет (*насадка* – дія за значенням “насадити” і знімна деталь основного вала, що перебуває в контакті з носієм запису або магнітною сигналограмою), з процесу на результат (*вимір* – визначення будь-якої величини чогось і величина, що вимірюється), з процесу на властивість (*зучність* – дзвінке звучання, далека чутність і відчуття, створене вухом, яке сприймає звукові хвилі), з властивості на кількісний показник (*різкість* – властивість за значенням “різкий” і ступінь розмитості зображень границь об’єктів), з родового поняття на видове (*веснянка* – музичний жанр і музичний твір).

Унаслідок семантичного терміноутворення виникають багатозначні слова та омоніми. Багатозначними є номінації, вживані в різногалузевих терміносистемах (*елегія* – вокальний чи інструментальний твір задумливого, сумного характеру (муз.); ліричний вірш задумливого, сумного характеру (літ.); смуток, меланхолія (психол.)). Терміни, утворені шляхом термінологізації загальноживаних слів, стають омонімами (*доля*¹ – частина чого-небудь, зокрема частина розміру музичного такту; *доля*² – хід подій, напрям життєвого шляху, що ніби не залежить від бажання, волі людини; майбутнє чогось).

Продуктивність цього способу в термінології пояснюється тим, що наукових понять значно більше ніж слів для їх називання. Унаслідок вторинної номінації відбувається звуження та розширення семантики, зміна обсягу поняття, перенесення назв за різноманітними асоціаціями.

2. Для створення термінів використовують наявні у мові способи творення: морфологічний і морфолого-синтаксичний.

Одним із найзначніших джерел збагачення української термінології є **морфологічний спосіб творення**. Серед способів термінної деривації провідна роль належить суфіксації; менш характерними є такі способи творення: префіксальний, безафіксний, аббревіаційний, основоскладання та словоскладання.

Найпоширеніше **суфіксальне** творення термінів. Продуктивними виявилися такі моделі творення іменників: для назв із предметним значенням – дієслівна твірنا основа + *-ник-* (*глушник*), прикметникова твірنا основа + *-ик-* (*голосник*), дієслівна твірنا основа + *-ач-* (*вимикач*); для назв з абстрактним значенням – прикметникова твірنا основа + *-ість-* (*промисловість*), віддієслівна твірنا основа + *-нн’-* (*оподаткування, отоварювання*), дієслівна твірنا основа + *-ств-* (*лихварство*); для назв осіб – дієслівна твірنا основа + *-ач-* (*перекладач*), іменникова твірنا основа + *-ник-* (*боржник*).

Незначну	кількість	термінів
утворено префіксальним (<i>незаконний, надвиробництво,</i>		<i>надприбуток</i>)
та префіксально-суфіксальним (<i>безробіття</i>) способами.		

Терміни, утворені **безафіксним способом**, позначають процес дії, предмет як результат дії або одиничний акт дії, що інтенсивно відбувається. Ці терміни утворено від основи дієслова за допомогою нульової морфеми: *викуп, виторг, вклад, дохід, запас, обіг*.

Способом основоскладання утворено терміни – складні слова, серед яких можна виділити назви, що виникли на основі складання незалежних одне від

одного слів (*світлотехніка, склопаста, склоцемент*) і номінації, утворені за допомогою сполучного голосного звуку на основі складання залежних одна від одної основ (*стрічкопритискач, товарообіг, шумоізоляція*).

Терміни-складні слова, що пишуться через дефіс, утворено **способом словоскладання** (*ампер-секунда, ват-секунда, диск-катод, мегават-година, жук-короїд, льон-довгунець*). Такі терміни є результатом поєднання двох самостійно вживаних іменників.

В українській термінології наявні номінації, утворені **аббревіаційним способом**. Це складноскорочені слова, що складаються з початкових букв слів (*НОП – наукова організація праці, ПФУ – Пенсійний фонд України*), з поєднання початкових частин слів з повним словом (*зарплата, музучилище, промтовари*) або з поєднання початкових частин слів (*агропром, лісгоспзаг, сільбуд*).

Окремою групою серед складних термінів є слова з міжнародними терміноелементами *авто-, відео-, гідро-, кіно-, макро-, мікро-, радіо-, стерео-, теле-*, вживані в препозиції (*автонавантажувач, відеокамера, кінотеатр, макроекономіка, мікродинамік, радіоапаратура, стереосистема, телеканал*). Постпозитивні терміноелементи *-граф, -метр, -скоп, -фон* виконують систематизаційну функцію (*віброграф, гальванометр, принтоскоп, магнітофон*).

Морфологічний спосіб творення є одним із значних джерел збагачення української термінології. Одна з основних причин його продуктивності полягає в тому, що в морфологічній структурі термінів, утворених шляхом афіксації, закладені основи структурної систематизації, а це має надзвичайно важливе значення для термінології.

Морфолого-синтаксичний спосіб творення “характерний тим, що в ньому шляхом спеціального граматико-лексичного переосмислення того чи іншого слова відбувається його перехід з одного розряду слів у інший, тобто перехід з розряду однієї частини мови в іншу”². Прикладів субстантивації прикметників в українській термінології дуже мало. Це біологічні терміни *безхребетні, земноводні, зернові, злакові*.

3. Одним із найпродуктивніших шляхів поповнення терміносистем є **аналітична деривація** (приблизно 70 % термінів у різних терміносистемах – це словосполучення). Серед складених назв домінують дво- та трикомпонентні терміносполуки, утворені за такими моделями: іменник + іменник (*нейтральність грошей*), прикметник + іменник (*національне багатство*), порядковий числівник + іменник (*перший прибуток*), дієслово + іменник (*страхувати майно*); прикметник + прикметник + іменник (*валовий національний продукт*), іменник + прикметник + іменник (*емісія цінних паперів*), прикметник + іменник + іменник (*маркетингове дослідження ринку*); кількість багатокомпонентних термінів обмежена (*журнал обліку господарських операцій, закон тенденції норми прибутку до зниження*). Аналітична деривація сприяє побудові структурної ієрархії: три- і багатокомпонентні терміни утворюють на основі двокомпонентного словосполучення (*валовий*

продукт – валовий національний продукт) або на базі одного слова (*податок – податок на додану вартість*).

4. У розвитку української термінології спостерігаємо давню традицію входження *іншомовних запозичень*. Вони наявні у пам'ятках XI ст. (*арфа, ліра, дах, шиба*). У радянський період запозичення в українській мові уподібнювали до відповідних термінів російської мови (*йон – іон, капельмайстер – капельмейстер*). Тому сьогодні необхідно переглянути й виправити неточності, правильно транслітерувати нові запозичення.

У галузевих терміносистемах української мови іншомовні запозичення становлять приблизно 40 % від однослівних термінів. Виділяємо велику групу інтернаціоналізмів – міжнародних термінів, уживаних не менш ніж у трьох неспоріднених мовах і запозичених переважно з грецької (*біологія, парадигма, теорема*) або латинської (*варіація, мотор, трансляція*) мов. До інтернаціональної скарбниці термінології належать також терміни, запозичені з інших мов: англійської (*комп'ютер, футбол*), італійської (*балада, сонатина*), німецької (*бухгалтер, штаб*), французької (*ансамбль, парламент*), іспанської (*романс, сарабанда*).

У разі впровадження іншомовних назв в українську терміносистему відбувається звуження значення слова-продуцента, тому що запозичуємо лише термінне значення (в італійській мові лексема *volta* має такі значення: повтор, раз і черга; в українській мові термін *вольта* вживається зі значенням повтору частини музичного твору з іншим закінченням); іншомовні терміни узгоджують з фонетичними та орфографічними нормами української мови (лат. *concurrentia* – укр. *конкурентія*); змінюється граматичне оформлення (лат. *clavis* – укр. *клавіша* і *клавіш*); запозичені терміни стають продуктивними в термінотворенні (від запозиченого з англійської мови терміна *реклама* в українській мові утворено лексеми *рекламний, рекламувати*).

Отже, процес називання спеціальних наукових понять безпосередньо пов'язаний з мовною номінацією. Творення української термінології підпорядковується загальним словотворчим законам мови. Збагачення термінології виходить за межі словотвору, оскільки у цій системі наявні аналітичні конструкції та входження з чужих мов. Сучасна українська термінологія неоднорідна за походженням. Значну її частину становлять терміни, запозичені з різних мов, проте основою є власне українські номінації.

7. Проблеми сучасного термінознавства

Розвиток новітньої української термінології тісно пов'язаний з характером сучасної науки. Для опрацювання нових публікацій навіть у вузькій галузі потрібні доведені до автоматизму навички перекодування наукової інформації зі світових мов, зокрема англійської, українською.

Це завдання легше розв'язувати тоді, коли існує певна традиція терміновжитку. найчастіше перевагу надають терміну, що має найдовшу традицію вжитку, часто всупереч національним традиціям.

Сьогоднішню українську ситуацію в галузі термінологічного нормування ускладнює та обставина, що серед теоретиків і практиків термінотворення є прихильники принаймні двох термінотворчих традицій, кожна з яких передбачає різний національно-культурний вибір: одні зорієнтовані на використання усіх наявних в українській мові способів і засобів, а інші надають перевагу калькуванню з російської мови.

Найважливішою проблемою сучасного українського термінознавства залишається питання збереження національного духу української термінології за умов широких глобалізаційних процесів сучасності. Полеміка відбувається з приводу найбільш прийнятних назв спеціальних понять з низки дублетних найменувань, а також щодо способів і засобів лексикографічного опрацювання й стандартування номінацій процесових понять, словотвірна структура яких відрізняється від аналогічних термінів інших слов'янських мов, насамперед російської.

Автори новочасних російсько-українських термінологічних словників досягли успіхів у створенні та перекладі термінів, семантичний обсяг яких в обох мовах не збігається.

Досить часто сперечаються про способи засвоєння прикметників-інтернаціоналізмів.

Крім зросійщення, в українському науковому мовному середовищі виникла нова загроза, яку В. Радчук з гіркотою назвав укрлиш, тобто українська інглиш, український варіант англійської мови.

Англіцизми, себто слова і словосполучення, позичені з англійської мови або утворені за її взірцями, активно поповнили лексику української мови наприкінці ХХ століття. Англіцизм, як і будь-яке інше позичене слово, доречний, якщо він позначає поняття, що з різних причин ще не назване засобами української мови або в ній відсутній рівновартісний відповідник. У науковій сфері вони найбільше вплинули на термінологію гуманітарних наук, менше - природничих.

Представники наймолодшого і середнього покоління українських учених залюбки вводять у наукові тексти модні англійські заміники загальноновживаних слів: *креативний* замість *творчий*, *латентний* – *прихований* тощо.

Берегти українське мовне довілля сьогодні означає не тільки шукати способів і засобів уникати російськомовних термінів. Великомасштабні глобалізаційні процеси висунули на перше місце в світовій комунікації мову англійську, яка не тільки збагачує словник українського науковця, але й витісняє з нього питомі слова і вирази. Так формується почуття меншовартості рідної мови, її неспроможності обслуговувати найвищі прояви людського духу, до яких, безсумнівно, належить і наукова сфера.